

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Пангелова Наталія, Бухтєєв Андрій
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

DOI:10.32540/2071-1476-2025-1-138

Annotation

Introduction. The strategic task of the modern system of preschool education is the formation of a comprehensively developed harmonious personality of the child. In solving this problem, physical education is of exceptional importance. One of the main areas of work of preschool institutions is the activity aimed at preserving the physical and mental health of children, which is the key to their further personal development and formation. In the current conditions of martial law and a difficult socio-economic situation, the problem becomes particularly acute and requires the modernization and optimization of preschool physical education. This led to the renewal of the conceptual foundations and program and regulatory support of preschool education, which took place in recent years.

The goal is to analyze the programmatic and normative support of the physical education system for preschoolers to determine current trends in its develop Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav. The following methods were used in the research: theoretical analysis and generalization of data from scientific and methodological literature and documentary materials, the method of system analysis.

Results. An analysis of the main provisions of the Concept of Education of Early and Preschool Children was conducted, according to which the physical education of a child should be integrated with other areas of his development (mental, emotional, social, spiritual). Aspects of physical education in the main programs for the development of preschoolers, which are recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine for implementation in preschool educational institutions (programs «Child», «I am in the World», «Confident Start», etc.) were revealed.

Conclusions. The considered programs generally correspond to modern world trends in preschool education (competence, activity approach), the Concept of Education of Early and Preschool Children, the Standard of Preschool Education in Ukraine. However, the content of these programs did not include scientific data on new approaches to the formation of a harmoniously developed personality of preschool children in the process of physical education, which were obtained as a result of fundamental research by domestic scientists and could increase the effectiveness of these programs. We believe that there is a problem of insufficient communication between specialists in preschool education and the sphere of physical culture and sports.

Keywords: preschool education, physical education, concept, program and regulatory framework.

Анотація

Вступ. Стратегічним завданням сучасної системи дошкільної освіти є формування всебічно розвиненої гармонійної особистості дитини. У вирішенні цієї проблеми виключне значення належить фізичному вихованню. Одним із головних напрямів роботи дошкільних закладів є діяльність, спрямована на збереження фізичного і ментального здоров'я дітей, що є запорукою їх подальшого особистісного розвитку і станов-

лення. У сучасних умовах воєнного стану і складної соціально-економічної ситуації ця проблема набуває особливої гостроти і потребує осучаснення та оптимізації дошкільного фізичного виховання. Це зумовило оновлення концептуальних засад і програмно-нормативного забезпечення дошкільної освіти, яке відбулося в останні роки.

Мета – аналіз програмно-нормативного забезпечення системи фізичного виховання дошкільнят для визначення сучасних тенденцій його розвитку.

Матеріали і методи. Дослідження проводилося в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі. У ході дослідження були використані такі методи: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, документальних матеріалів; метод системного аналізу.

Результати. Був проведений аналіз основних положень Концепції освіти дітей раннього і дошкільного віку, згідно з якою фізичне виховання дитини повинно бути інтегрованим з іншими напрямками її розвитку (розумовий, емоційний, соціальний, духовний). Розкриті аспекти фізичного виховання в основних програмах розвитку дошкільнят, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України до впровадження у закладах дошкільної освіти (програми «Дитина», «Я у Світі», «Впевнений старт» та ін.)

Висновки. Розглянуті програми в цілому відповідають сучасним світовим тенденціям дошкільної освіти (компетентнісний, діяльнісний підхід), Концепції освіти дітей раннього і дошкільного віку, Стандарту дошкільної освіти в Україні. Але до змісту цих програм не увійшли наукові дані стосовно нових підходів до формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання, які були отримані в результаті фундаментальних досліджень вітчизняних науковців і могли б підвищити ефективність цих програм. Ми вважаємо, що існує проблема недостатньої комунікації між фахівцями дошкільної освіти і сфери фізичної культури і спорту.

Ключові слова: дошкільна освіта, фізичне виховання, концепція, програмно-нормативні засади.

Вступ. Стратегічним завданням сучасної педагогіки є формування всебічно розвиненої гармонійної особистості. Між тим, на сучасному етапі розвитку суспільства формування такої особистості, в якій були б розвинені інтелектуальні, фізичні і моральні якості, все ще залишається актуальною і нагальною потребою [1, 25, 26].

У вирішенні цієї проблеми виключне значення належить фізичному вихованню. Функція формування здоров'я (при чому не тільки фізичного, але й інтелектуального, соціального, духовного, яка притаманна фізичній культурі і спорту), у сучасних освітніх системах набуває особливого значення. Дошкільна освіта є первинною ланкою фізичного виховання підростаючого покоління. У статті 4 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено, що дошкільний вік є базовим етапом фізичного, психологічного й соціального становлення особистості дитини [6].

Цілісний розвиток дитини як особистості – головна мета дошкільної освіти на сучасному

етапі розвитку держави, а це, зокрема, передбачає турботу про здоров'я дошкільника – стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, психічний комфорт, позитивне самопочуття, спокій, задоволення від життя, а не лише відсутність захворювань і фізичних вад. Отже, одним з головних напрямів роботи дошкільних закладів є діяльність, яка спрямована на збереження фізичного і ментального здоров'я дитини. Ця теза була проголошена у Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні ще у 2003 році [11].

Разом з тим, результати досліджень останніх років свідчать про стійку тенденцію погіршення показників фізичного стану дітей дошкільного віку (Pasichnyk et al., 2018; Москаленко та ін., 2019; Пангелова та ін., 2023), що свідчить про недостатню ефективність системи фізичного виховання в закладах дошкільної освіти України.

У сучасних умовах воєнного стану, складної соціально-економічної ситуації в Україні ця проблема набуває особливої гостроти

і потребує осучаснення та оптимізації дошкільного фізичного виховання.

Реформування освіти в цілому та її складової – фізичного виховання є частиною процесу оновлення освітніх систем. Такі процеси відбуваються протягом останніх 20 років у європейських країнах і пов'язані з визнанням значущості освіченості населення як рушія соціального добробуту та прогресу (Москаленко, Яковенко, Сидорчук, 2020; Москаленко, Мацола, 2024).

У «Концепції державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» пріоритетом реалізації державної політики визначено впровадження в Україні європейських стандартів життя [14]. Завданням, як вказано у документі, є поєднання зусиль органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства для проведення реформи у сфері фізичної культури і спорту з метою приведення її у відповідність з європейськими вимогами і стандартами

шляхом визначення як основи європейської моделі реформування [20, 22, 31]. З цим пов'язано внесення змін до Державного стандарту, які обумовлені прагненням підвищити якість дошкільної освіти, привести її у відповідність до міжнародних стандартів, забезпечити наступність між закладами дошкільної та середньої освіти, відповідно до стандартів реформи «Нова українська школа», що обумовлює зміни у концептуальному підході до фізичного виховання дошкільників в останні роки [16]. Також необхідно відзначити, що серед причин сучасних змін у цій галузі вагомою є розуміння провальних результатів реформи фізичного виховання 2008 року, яка призвела до значного зниження рівня фізичного стану дітей та підлітків [18].

Стан вітчизняної системи дошкільної освіти (у тому числі, – фізичного виховання) характеризується необхідністю системних змін, пов'язаних із новими вимогами до освіти дітей раннього та дошкільного віку, діяльність закладу дошкільної освіти (ЗДО), усіх учасників освітнього процесу – суспільства, педагогів ЗДО, дітей та їх батьків.

Все це обумовлює необхідність оновлення програмно-нормативного забезпечення дошкільної освіти, системи науково-обґрунтованих положень, що визначають стратегічні напрями освітнього розвитку дітей від народження до шкільного віку, відповідно до сучасних викликів.

Визначення напрямів удосконалення системи фізичного виховання у закладах дошкільної освіти потребує аналізу основних документів, які регламентують цей процес.

Мета – аналіз програмно-нормативного забезпечення системи фізичного виховання дошкільнят для визначення сучасних тенденцій його розвитку.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дослідження було виконане згідно з тематич-

ними планом науково-дослідної роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» на 2021-2024 рр. за темою «Теоретико-методичні засади формування гармонійно-розвинутої особистості дітей, підлітків і молоді засобами фізичної культури і спорту» (№ державної реєстрації 0121U09138). Дослідження даної ініціативної тематики продовжено до 05.2027 року.

Матеріали і методи. Дослідження проводились в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі. У ході дослідження використано такі методи: теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, документальних матеріалів; метод порівняння; метод системного аналізу.

Результати та дискусія. Фізичне виховання у закладах дошкільної освіти нашої держави регулюється такими нормативно-правовими документами: Конституцією України; Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру і спорт», «Про охорону дитинства»; Базовим компонентом дошкільної освіти, а також – низкою різноманітних листів та наказів, запропонованих та прийнятих МОН України [6, 7, 8, 9, 13, 28]. Згідно з цими документами всім дітям дошкільного віку, як громадянам країни, держава гарантує реалізацію права на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу, забезпечення раціонального харчування, рівний доступ до освіти всіх категорій дітей, охорону життя і здоров'я, а також сприяє створенню безпечних та комфортних умов для формування всебічно розвинутої життєво компетентної особистості в процесі суспільного і родинного виховання.

На основі зазначених вище документів ґрунтується Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020), гасло якої – «До-

ступність та якість освіти для дітей раннього та дошкільного віку – шлях до сталого розвитку та якісного людського капіталу України» [3]. Концепція ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини та інших нормативних актах стосовно дитинства та узгоджена із завданнями Концепції нової української школи [14, 15]. В концепції визначаються стратегічні напрями розвитку освіти дітей раннього та дошкільного віку, а також місія, візія, цінності та пріоритети освіти дітей раннього та дошкільного віку. Вона передбачає розвиток мережі закладів дошкільної освіти державної та приватної форми власності, стимулювання батьківського партнерства, забезпечення якості дошкільної освіти, визначення критеріїв моніторингу якості дошкільної освіти та ін. Згідно з Концепцією завдання дошкільної освіти (віковий період від трьох до шести – семи років) спрямовані на особистісне зростання дитини, набуття вікової зрілості в різних видах дитячої діяльності, формування базових компетентностей, важливих для подальшого розвитку на наступних рівнях освіти, зокрема: комунікації, навичок командної роботи, креативності, критичного мислення тощо. Оновлений інтегрований зміст передшкільної освіти в контексті завдань Нової української школи [15, 30] потребує таких моделей освітнього процесу: ігрова, проектна, середовищна та інші, що будуються на принципах пріоритету пізнавального досвіду над інформуванням, партнерської взаємодії, активізації власних зусиль, особистісного залучення кожної дитини, діалогового формату освітнього процесу тощо. У концепції наголошується на необхідності забезпечення наступності між дошкільною й початковою освітою у відповідності до освітньої реформи «Нова українська школа» (НУШ).

Відомо, що у загальному розумінні концепцією є система

поглядів, теоретичних положень, основних думок, які об'єднані певною ідеєю. Головне призначення концепції полягає в інтеграції певного масиву знань у практичну діяльність, у прагненні використовувати його для пояснення, пошуку закономірностей.

Сучасна концепція фізичного виховання дітей дошкільного віку в Україні ґрунтується на проголошених у Базовому компоненті дошкільної освіти вимогах до формування обов'язкових компетенцій і результатів освіти дитини дошкільного віку та умовах, за яких вони можуть бути досягнені. Так, освітній напрям оновленого Базового компонента «Особистість дитини» включає в себе наступні вимоги до фізичного виховання дошкільнят:

- формування рухових компетенцій – проявляється в здатності до самостійного застосування життєво необхідних рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей, формування здатності використовувати руховий досвід в різних життєвих ситуаціях;
- формування емоційно-ціннісного ставлення до фізичної культури – виявляється: у наявності інтересу та потреби у фізичному вдосконаленні; наявності емоційної реакції на власні досягнення у руховій сфері (пластичність, впевненість, виразність та естетика рухів); наявності стійкої мотивації до активної рухової діяльності; розвинення таких особистісних рис, як: чесність, товариськість, підтримка в командних спортивних іграх, вміння боротися, вигравати і програвати;
- формування знань в галузі фізичної культури та спорту – виявляється в опануванні назв основних рухів, предметів і спортивних знарядь, усвідомленні ролі фізичних вправ у розвитку та зміцненні організму, знанні та дотриманні

правил у рухливих, спортивних іграх і вправах (зокрема з елементами змагань);

- формування навичок – виявляється в наявності сформованих життєво необхідних рухових умінь і навичок, розвинених фізичних якостей, достатнього рухового досвіду, який дозволяє застосовувати адекватні фізичні зусилля відповідно до ситуації, наявності вміння володіти власним тілом, координувати рухи, орієнтуватися в просторі, володінні основними рухами (біг, ходьба, стрибки, лазіння, метання) [28].

Згідно з цією концепцією, фізичне виховання дітей дошкільного віку повинно бути інтегрованим з іншими напрямками розвитку дитини, такими, як розумовий, емоційний, соціальний та духовний. Відповідно до неї вітчизняними науковцями було розроблено, а Міністерством освіти і науки України рекомендовано до використання у закладах дошкільної освіти програми розвитку та виховання дітей дошкільного віку, а саме: комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» (2023); програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування» (2021); освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2020); програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (2019); програма «Впевнений старт» (2017); програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (2022).

Вважаємо за доцільне більш детально проаналізувати зміст і спрямованість програм навчання і виховання дітей у закладах дошкільної освіти України.

Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» (автор Калуська Л.В., 2023). Концептуальна ідея програми полягає у формуванні оптимального варіанта реалізації змісту Базового

компонента дошкільної освіти з урахуванням: принципу наступності з початковою ланкою освіти; підготовки дитини до успішного навчання в школі; в якісно нових підходах до розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку, що ґрунтуються на інтеграції класичної і народної педагогіки, педагогічної спадщини видатних українських учених із сучасними теоріями та державними вимогами і стандартами. Програму створено на основі особистісно зорієнтованого, ціннісного та компетентнісного підходів щодо розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку, у відповідності з основними ідеями видатних науковців минулого і сучасності.

У програмі «Соняшник» всі завдання з фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку (гігієна, розпорядок дня, харчування, рухова діяльність, профілактичні заходи, безпечна поведінка) викладені у підпрограмі «Дослідник», розділі 1 «Розвиток і виховання тіла» [10]. На початку розділу наведено орієнтовні стандарти антропометричних даних дітей цього віку та особливості їхнього розвитку. Також надано відомості щодо психомоторного розвитку, зокрема відзначено непропорційність у співвідношенні компонентів розвитку дошкільнят. У програмі докладно описано рекомендовану рухову діяльність на заняттях з фізичної культури та в інших організаційних формах впродовж дня. Наданий перелік основних рухів (різновиди ходьби, бігу, лазіння, повзання, стрибків, метань), вправ з м'ячем, а також – шикунів і перешикувань. Крім цього – рекомендована кількість повторень вправ, варіанти виконання та застосований спортивний інвентар. Ставляться завдання з формування особистісних якостей дисциплінованості, рішучості, сміливості, подолання страху перед висотою під час стрибків, лазіння та інших рухових завдань; акцентується на важ-

ливості розвитку основних фізичних якостей – сили, витривалості, швидкості, координації рухів, гнучкості.

У розділі 7 «Розвиток ігрових умінь та навичок» є перелік рухливих, народних і хороводних ігор для забезпечення рухової активності дітей, удосконалення в процесі гри навичок ходьби, бігу, стрибків, лазіння, повзання, користування м'ячем. Також у цьому розділі рекомендовано застосування спортивних ігор (футбол, волейбол, хокей), які є варіативною складовою державного Стандарту дошкільної освіти (Базовий компонент) у формі гурткової роботи відповідно до планів керівника гуртка. Отже можна констатувати, що у державній програмі дошкільної освіти «Соняшник» авторами запропоновано та докладно описано засоби та методи для досягнення завдань і цілей фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку, з урахуванням особливостей їхнього розвитку та потреб [10]. Аналізуючи складові програми «Соняшник», які стосуються фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку можна стверджувати, що авторам в цілому вдалося втілити заявлену ними концептуальну ідею щодо цього конкретного аспекту дошкільної освіти.

Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування» (автори Воронов В.А., Ковальчук К.В., Піканова Н.В. та ін., 2021) Відмінністю програми є запровадження діяльнісного та компетентнісного підходів до виховання дітей дошкільного віку. Відповідно до концепції Базового компоненту дошкільної освіти та освітньої реформи «Нова українська школа», був створений окремий розділ програми «Особистість дитини», який, серед іншого, включає в себе рекомендації щодо виконання завдань з фізичного виховання, враховуючи принцип його інтегрованості з іншими напрям-

мами розвитку дитини, такими як розумовий, емоційний, соціальний та духовний, а також – наступності між дошкільною й початковою освітою [4, 5]. Концептуальними положеннями, покладеними в основу реалізації як програми в цілому, так і тієї її частини, що стосується аспектів фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку є наступні: урахування особливостей кожної дитини та повага до її особистості; важливість роботи над розвитком лідерських якостей в кожній дитини; важливість створення умов, в яких дитина може проявляти себе як особистість; сприяння формуванню допитливості у дитини; системності в створенні компетентностей; важливості врахування емоційної складової в процесі становлення особистості дитини [4]. Рекомендації та завдання з фізичного розвитку дитини старшого дошкільного віку представлено в освітньому напрямі «Особистість дитини». У програмі присутні загальні завдання з формування рухових компетенцій: вивчення правил виконання фізичних вправ, рухливих, спортивних ігор; надаються комплекси вправ для запобігання порушенням постави і плоскостопості; правила користування дитячим індивідуальним транспортом (велосипед, самокат тощо); назви видів спорту та ін.

Для формування діяльнісної складової авторами програми запропоновано спонукати дітей до докладання вольових зусиль у руховій діяльності, демонстрації точності і спритності у виконанні гімнастичних вправ та власних досягнень в оволодінні різними рухам; виконання необхідних дій у знайомих рухливих іграх; участі у підготовці та проведенні фізкультурних свят, виявляючи самостійність, запрошуючи товаришів до співучасті та ін. З цієї ж метою (діяльнісна складова) автори наголошують на необхідності роз-

витку рухових навичок, які визначені у програмі.

Варіативна складова програми рекомендує використовувати під час реалізації програми інші освітні розробки. Так, для розвитку фізичних якостей рекомендовано комплекс із 26 загально-розвивальних вправ – «Комплекс гімнастичних вправ з Лілією Подкопаєвою». Підсумовуючи можна сказати, що в освітній програмі «Освіта і піклування» надано загальні рекомендації щодо вирішення завдань і досягнення цілей фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку, але не запропоновано конкретних засобів та методів вирішення цих питань.

Освітня програма для дітей 2-7 років «Дитина» (автори – Огнев'юк В.О., Біленька Г.В., Богініч О.Л. та ін., 2020). Головна концептуальна ідея освітньої програми, включаючи розділ, який стосується питань вирішення завдань фізичного виховання, – це важливість урахування при плануванні педагогічного процесу факту відмінності життєдіяльності сучасних дошкільнят і факторів, під впливом яких формується їхня особистість від умов, які впливали на формування особистості попередніх поколінь [23]. У програмі наголошується на тому, що сучасні дошкільники є більш самостійними, самі будують стратегію своєї поведінки, часто вони не чують вказівок дорослих, мають власний погляд на оточуючий світ та високу самооцінку. Все це, на думку авторів програми, вимагає нового підходу до освітньо-виховного процесу, який полягає в наступному: розробці нової філософії педагогічної діяльності, в якій дорослий, педагог – це мотиватор особистого розвитку дитини; пошуку нових підходів до виховання на основі гри та педагогічного спілкування; акцентуванні на розвитку морального мислення, почуття прекрасного, ціннісних орієнтирів, на яких

буде базуватись ставлення до себе і світу; впроваджені нових форм співпраці з родинами дітей; важливості підготовки до наступних етапів освіти на основі формування життєвої компетентності дитини та розвитку базових якостей особистості [23].

В якості орієнтира розвитку дітей дошкільного віку програма визначає їх готовність до навчання в школі у відповідності з концепцією шкільної освіти «Нова Українська школа». Вона побудована з урахуванням вікових психологічних та фізіологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку із докладним описом освітніх завдань, які спрямовані на сприяння своєчасному фізичному розвитку та зміцненню здоров'я дітей.

Автори програми пропонують орієнтовний розподіл часу на процеси життєдіяльності вдома та у ЗДО. У програмі докладно описано зміст фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Так, в ній перелічено види та необхідний об'єм вправ з основних рухів: ходьба, біг, стрибки, повзання, лазіння, кочення, ведення, кидання та ловіння, метання м'яча, вправ на рівновагу. Описані загальнорозвивальні вправи для рук, ніг і тулуба, вправи з орієнтування у просторі (шикування, перешикування, рівняння та повороти), а також ігрові вправи та рухливі ігри для вдосконалення вищезазначених рухів у процесі гри. Присутні рекомендовані дітям спортивні ігри – бадмінтон, городки, футбол, хокей, баскетбол. Надається опис необхідних для оволодіння в цьому віці навичок у цих іграх і вправ для оволодіння ними. Програма пропонує використання вправ спортивного характеру (катання на санчатах, велосипеді, самокаті, спортролерах, плавання, ходьба на лижах). Також присутній опис ігрових вправ та ігор для вдосконалення вмінь та навичок у цих спортивних вправах. Окрім

того, є рекомендації із застосування дитячого туризму у вигляді не тривалих піших переходів.

Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років (автори – Кононко О.Л., Аксьонова О.П. та ін., 2019). В основі програми «Я у світі» лежить компетентнісна парадигма виховання дітей дошкільного віку, яка вимагає від педагогів впровадження в педагогічну практику цілісного підходу до формування особистості дитини. Основними її завданнями є формування гнучкого, свідомого, творчого, життєздатного члена суспільства. Концептуальною ідеєю програми є створення в умовах дошкільного закладу розвивального життєвого простору, що максимально сприяє гармонійному, всебічному розвитку активної, творчої, компетентної і готової до продовження навчання на наступних етапах освітньої системи особистості, яка усвідомлює себе та свої можливості і потреби, вміє взаємодіяти з навколишнім світом, вірить в себе і має довіру до оточуючих людей. Дорослим – педагогам та батькам, програмою пропонується бути помічником дитини, який мотивує, супроводжує та підтримує її в спробах пізнання себе та навколишнього світу, а також – гармонійному, активному існуванні в ньому [12].

Так само, як і в Базовому компоненті дошкільної освіти [28], інваріативну складову програми викладено в освітніх напрямках: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Діяльність дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини». Блок «Фізичний розвиток» є частиною освітньої лінії «Особистість дитини». Він включає в себе наступні елементи: «Вікові можливості», «Зміст освіти», «Основні освітні завдання», «Показники компетентності дитини». Зміст елементу «Вікові можливості» включає

огляд фізичних і психологічних особливостей дітей старшого дошкільного віку та їхніх потреб. Елемент «Зміст освіти» містить загальні рекомендації щодо організації рухової активності дітей з урахуванням стану здоров'я, фізичного розвитку та їх способу життя, гігієнічних і гартувальних процедур, безпеки організму та рухової діяльності, статевої ідентифікації та диференціації. Елемент «Освітні завдання» містить інформацію для педагогів і батьків щодо розвивальних, освітніх та виховних завдань, які є важливими для нормального розвитку дітей у цей період життя. Розвивальні завдання спрямовані на: розвиток фізичних якостей дітей; формування потреби у фізичній активності; сприяння формуванню довільності рухів і самоконтролю під час рухової діяльності; дотримання дитиною правил безпеки та здатності орієнтуватись у просторі. Навчальні завдання містять такі складові як: розширення уявлення про здоров'я та фізичний розвиток людини; формування елементарних уявлень про будову людського тіла та знань про власний організм; дотримання правил безпеки життєдіяльності організму та рухової активності у приміщенні та за його межами; формування рухових навичок і забезпечення якості виконання основних рухів, загальнорозвивальних вправ, спортивних ігор та ігрових вправ, вправ спортивного характеру. Реалізація виховних завдань спрямована на: виховання потреби у фізичному самовдосконаленні, інтересу до фізичної активності; формування позитивного ставлення до продуктивної рухової діяльності та почуття радості від свого сильного, здорового, доглянутого тіла.

Елемент «Показники компетентності дитини» містить дані щодо моніторингу цих компетентностей на кінець дошкільного віку. Так, за програмою, дитина на прохання дорослого та за його

підтримки має вміти виконувати основні рухи: ходьба та біг різними способами; стрибки на одній нозі між предметами та через них, у довжину, висоту, глибину та з поворотами; кидання та метання, повзання та лазіння, різноманітні вправи на рівновагу; виконувати загальнорозвивальні вправи, вправи з шикування, перешікування, вправи спортивного характеру (їзда на велосипеді, плавання, ковзання, ходьба на лижах). Також зазначена тривалість піших переходів, перелічені спортивні ігри – бадмінтон, городки, баскетбол та рівень оволодіння навичками у цих іграх.

Підсумовуючи, можна відмітити, що у програмі «Я у світі» приділено увагу фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку, надано загальні рекомендації з виконання завдань фізичного виховання та досягнення його мети. Також надано докладний перелік компетенцій, досягнення яких підтверджують успішність реалізації цієї частини програми та готовність дитини для подальшого навчання в школі [12].

Програма «Впевнений старт» (автори – Піроженко Т.О., Гавриш Н.В., Панасюк Т.В., 2017). З метою забезпечення спрямованості програми на формування загальної культури життєдіяльності дитини старшого дошкільного віку та максимального використання можливостей цього періоду життя людини для досягнення психологічних якостей особистісного зростання та зрілості, автори освітньої програми для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» при її створенні намагалися узгодити концептуальні засади, що покладені в її основу, з пріоритетами загальнолюдських цінностей. За цими засадами в програмі втілено прогресивні концептуальні підходи, нові погляди на роль дитини та педагога в освітньому процесі і форми організації дитячої життєдіяльності [29]. Для дотриман-

ня принципу здоров'язбереження та покращення фізичного, психо-емоційного станів та соціального благополуччя дитини під час реалізації програми автори прагнули забезпечити оптимальне співвідношення фізичних та інтелектуальних навантажень. При створенні програми враховано той факт, що провідними видами діяльності для старшого дошкільного віку є: комунікативна здоров'язбережувальна, пізнавально-дослідницька, мовленнєва, ігрова, художньо-естетична і господарсько-побутова (трудова). Зміст освітніх завдань розділу «Здоров'язберігальна, рухова діяльність», до якої входять рекомендації щодо виконання завдань фізичного виховання, відображає комплексний підхід до процесу формування особистісних досягнень дитини (емоційно-ціннісне ставлення, знання, вміння, життєві навички), які є її життєвими компетентностями. Реалізація цих завдань має забезпечувати комплексний особистісний розвиток, що включає єдність фізичного, емоційного, інтелектуального та вольового розвитку дитини. Метою програми в цілому заявлено збагачення досвіду взаємодії дитини із соціальним та природним оточенням через організацію специфічно дитячих видів діяльності задля формування відповідних життєвих компетентностей та якостей психологічної зрілості. Програма базується на інваріантній складовій змісту Базового компоненту дошкільної освіти [28] і передбачає діяльнісний підхід. Розділ «Здоров'язбережувальна, рухова діяльність» надає роз'яснення, що саме передбачає та у чому полягає така діяльність дитини, перелічені освітні завдання з конкретизації цього виду діяльності. Підсумовуючи, необхідно відмітити, що у програмі «Впевнений старт» автори визнають важливість виконання завдань фізичного виховання дітей старшого дошкільного та віку до-

сягнення його мети, але представлені рекомендації мають лише загальний характер, програма не містить інформації про конкретні засоби для цього [29].

Всі розглянуті програми відповідають сучасним світовим тенденціям дошкільної освіти (компетентнісний, діяльнісний підхід), збереженню найкращих національних традицій родинного та суспільного виховання дитини в Україні, Стандарту дошкільної освіти України (2021), положенням концепції реформи «Нова українська школа» (2016), Концепції дошкільної освіти дітей раннього та дошкільного віку. Програми спрямовані на розвиток фізичних якостей дітей, формування їх особистої фізичної культури. Авторами програм приділено увагу заохоченню дітей до самостійності у руховій діяльності. Деякі програми дають докладну інформацію про засоби та методи реалізації цих завдань («Соняшник», «Дитина»), інші обмежуються загальними рекомендаціями та оглядом самих завдань. Автори наведених вище програм не мають спільного погляду щодо видів рухової активності, які необхідна для реалізації завдань фізичного виховання та досягнення його цілей [4, 10, 12, 23, 29]. Але можна стверджувати, що у сучасних освітніх програмах для дітей дошкільного віку приділено значну увагу фізичному розвитку дитини у передошкільний період життя, зміцненню її здоров'я та набуттю рухових компетенцій, необхідних для подальшого навчання в закладах середньої освіти, безпечній і повноцінній життєдіяльності. Але, на нашу думку, необхідним є пошук і внесення до рекомендованих державою освітніх програм, в якості варіативної складової, елементів видів спорту та рухової активності, що будуть максимально ефективно допомагати досягненню мети фізичного виховання дошкільнят і які, водночас, будуть викликати їх зацікавленість та

підвищувати мотивацію до занять руховою активністю [2, 17, 19].

Отже, практично всі програми орієнтовані на вирішення мети Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку – гармонійного розвитку особистості дитини дошкільного віку. Необхідно зазначити, що проблема гармонійного розвитку особистості дошкільника в процесі фізичного виховання була предметом дослідження низки авторів [25, 26, 27, 32, 33].

Так, Н.Є. Пангеловою (2014) було обґрунтовано і розроблено концепцію формування гармонійно розвиненої особистості дітей 4-6 років, яка містить такі складові: актуальність модернізації сучасної системи дошкільного фізичного виховання; мету, завдання і принципи програми комплексного розвитку особистості дошкільнят у процесі фізичного виховання; педагогічні умови комплексного розвитку розумових і моральних якостей дошкільнят у процесі фізичного виховання; організаційно-методичні основи реалізації концепції; кадрове та ресурсне забезпечення, стратегію впровадження концепції у практику фізичного виховання дошкільних навчальних закладів.

Була здійснена розробка структурної моделі формування гармонійно розвиненої особистості дошкільника в процесі фізичного виховання, яка забезпечила комплексний підхід до розв'язання поставленої проблеми. Розроблені педагогічні умови підвищення ефективності інтелектуального і морального розвитку дітей у процесі проведення організаційних форм занять фізичними вправами містять у собі: спрямованість педагогічних дій; методи навчання і виховання; засоби; форми організації і проведення занять фізичними вправами комплексної спрямованості; компоненти фізичного навантаження комплексного розвитку складових особистості дошкільнят.

Автором розроблено організаційно-методичне підґрунтя реалізації концепції формування особистості дитини в процесі фізичного виховання в умовах закладів дошкільної освіти, наповнення якого є: планування змісту і засобів програми послідовного розвитку рухових, розумових і моральних якостей особистості дітей 4-6 років у процесі фізичного виховання; методичні основи організації і проведення занять фізичними вправами комплексної спрямованості з дітьми дошкільного віку; зміст і форми взаємодії сім'ї та дошкільного закладу в організації фізкультурно-оздоровчої роботи комплексної виховної спрямованості. Експериментальні дослідження підтвердили ефективність запропонованої технології формування гармонійно розвиненої особистості дошкільнят засобами фізичного виховання.

Ще одним фундаментальним дослідженням у цьому напрямі є докторська дисертація В.М. Пасічник (2023), метою якої було обґрунтування теоретико-методичних основ ігрової діяльності дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання для забезпечення гармонійного розвитку особистості

Авторкою уперше обґрунтовано концепцію ігрової діяльності дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Визначено змістове наповнення методологічного блоку, що ієрархічно представлений закономірностями, функціями, принципами, метою, завданнями, методами та засобами на основі ігрової діяльності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку; суб'єктного блоку, що пов'язаний з виконуваними функціями окремими групами осіб («мотиватори», «каталізатори», «реалізатори») та реалізаційного блоку, що представлений окремими програмами занять й несе основне навантаження, пов'язане з реалізацією мети та завдань кон-

цепції в межах фізичного виховання дітей дошкільного віку.

На методологічному рівні відображено специфіку ігрової діяльності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку, що визначається сукупністю функцій: компетентності, взаємозалежності, результативності, щільності та принципів: оздоровчої та гармонійної спрямованості розвитку дитини, урахування попереднього досвіду, індивідуальності та колективності, соціальної відповідності, демократизації освітньо-виховного процесу, відображення і перетворення, емоційної комфортності, ефективності та результативності. Укладено класифікацію засобів ігрової діяльності у фізичному вихованні дітей дошкільного віку, що враховує загальну сукупність науково та методично обґрунтованих підходів до застосування ігрових засобів і методів у освітньо-виховному процесі закладів дошкільної освіти.

Таким чином, можна говорити про те, що розроблені досить дієві підходи до формування гармонійної всебічно розвиненої особистості дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання, про що свідчать акти впровадження результатів цих досліджень. Крім того, був розроблений навчально-методичний супровід реалізації запропонованих технологій у практику фізичного виховання в умовах закладів дошкільної освіти.

Однак, на жаль, запропоновані підходи щодо підвищення ефективності вітчизняної системи дошкільного фізичного виховання не були враховані під час розробки програм навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Висновки. Зміни до Державного стандарту дошкільної освіти обумовлені прагненням підвищити її якість, привести у відповідність до міжнародних стандартів, забезпечити наступність між закладами дошкільної та середньої освіти відповідно до стандартів

реформи «Нова українська школа». Все це обумовлює зміни у концептуальному підході до фізичного виховання дошкільників в останні роки. Також необхідно відзначити, що серед причин сучасних змін у цій галузі вагомою є розуміння провальних результатів реформи фізичного виховання 2008 року, яка призвела до значного зниження рівня фізичного стану дітей та підлітків. Окрім цього, зміни у підходах до виховання обумовлені самим часом у який ми живемо – епохою стрімких змін умов життя, пов'язаних з розвитком технологій, наявністю непередбачуваних викликів у ви-

гляді кліматичних змін, епідемій, політичних та економічних криз. Відповідно до цих змін та викликів та з їх урахуванням має змінюватися і процес освіти та виховання, у тому числі і фізичного.

Розглянуті програми в цілому відповідають сучасним світовим тенденціям дошкільної освіти (компетентнісний, діяльнісний підхід), Концепції освіти дітей раннього і дошкільного віку, Стандарту дошкільної освіти в Україні. Але до змісту цих програм не увійшли наукові дані стосовно нових підходів до формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі

фізичного виховання, які були отримані в результаті фундаментальних досліджень вітчизняних науковців і могли б підвищити ефективність цих програм. Ми вважаємо, що існує проблема недостатньої комунікації між фахівцями дошкільної освіти і сфери фізичної культури і спорту.

Перспективи подальших досліджень. Полягають у вивченні можливостей впровадження нових видів рухової активності у практику фізичного виховання закладів дошкільної освіти.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не існує конфлікту інтересів.

Література

1. Вільчковський Е.С., Курок О.І., Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: Академія, 2008. 428 с.
2. Вітос Я.К., Розвиток психомоторики дітей 5-6 років засобами східних єдиноборств: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.02: Львів, 2015. 19 с.
3. Воронов В.А. та ін. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ферець В.Б., 2020. 44 с.
4. Воронов В.А., Ковальчук К.В., Піканова Н.В. та ін. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care». Київ: ФОП В.Б. Ферець, 2021. 130 с.
5. Гаращенко Л.В., Шинкар Т.Ю., Методичне забезпечення фізичного виховання та здоров'язбереження в закладі дошкільної освіти: *Інноваційна педагогіка*. Випуск 31. Т. 2. 2021. С.143-146. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.29>
6. Закон України «Про дошкільну освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Закон України «Про освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Київ, 1994. 23с. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
9. Закон України про охорону дитинства <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
10. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє доп. Тернопіль: Мандрівець, 2023. 210 с.

References

1. Vilchkovsky E.S., Kurok O.I. (2008). *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku*. Theory and methods of physical education of preschool children. Sumy: Academy. 428 p.
2. Vitos Ya.K. (2015). *Rozvytok psykhomotoryky ditei 5-6 rokiv zasobamy skhidnykh yedynoborstv*. Psychomotor development of children 5-6 years old using oriental martial arts: author's abstract of dissertation ... candidate of sciences in physical education and sports: 24.00.02: Lviv. 19 p.
3. Voronov V.A. et al. (2020). *Kontseptsiiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku*. Concept of education of early and preschool children / National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: FOP Ferenets V.B. 44 p.
4. Voronov V.A., Kovalchuk K.V., Pikanova N.V. et al (2021). *Prohrama osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku «Osvita i pikluvannia*. Program for the education of children of early and preschool age «Education and Care». Kyiv: FOP V.B. Ferenets. 130 p.
5. Harashchenko L.V., Shynkar T.Yu. (2021). *Metodychne zabezpechennia fizychnoho vykhovannia ta zdoroviazberezhennia v zakladi doshkilnoi osvity*. Methodological support of physical education and health preservation in a preschool educational institution: *Innovatsiina pedahohika*. Issue 31. Vol. 2. P.143-146. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/31-2.29>
6. Law of Ukraine «On Preschool Education» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Law of Ukraine «On Education» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
8. Law of Ukraine «On Physical Culture and Sports». Kyiv, 1994. 23 p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>

11. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: наук.-метод. посіб. / наук. ред. О.Л. Кононко. К.: ред. журнал «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
12. Кононко О. Л., Аксьонова О. П. та ін. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
13. Конституція України <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
14. Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80#n12>
15. Концепція «Нова українська школа». <http://mon.gov.ua/activity/>
16. Косенчук О.Г. Світові тенденції та напрями розвитку дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. Випуск 31. С. 43-56. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-43-56> education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html
17. Круцевич Т.Ю., Пангелова Н.Є., Кривчикова О.Д. Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2 т. [2-ге вид. переробл. та доп.]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, вид-во «Олімп. л-ра», 2017. Т. 1. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання. 384 с.
18. Круцевич Т., Саїнчук М., Підлестейчук Р. Причини політики девальвації фізичної підготовки в системі фізичного виховання в закладах освіти України. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2018. № 1. С. 169-174.
19. Кулик Н. А. Корекція фізичного стану дошкільників 5–6 років з використанням елементів легкої атлетики: монографія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. 248 с.
20. Мацола К. Тенденції розвитку фізичного виховання дітей дошкільного віку в європейських країнах. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. №3. С. 47-52. DOI:10.32540/2071-1476-2023-3-047.
21. Москаленко Н., Полякова А., Микитчик О. Методичні основи організації рухової діяльності дітей молодшого дошкільного віку залежно від рівня фізичного стану: *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2019. 2 (46). С. 2834.
22. Москаленко Н.В., Яковенко А.В., Сидорчук Т.В. Фізичне виховання школярів у зарубіжних країнах (XX ст. – початок XXI ст.): [монографія]. Дніпро, 2020. 259 с.
23. Огнев'юк В.О., Біленька Г.В., Богініч О.Л. та ін. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина». Київ, 2020. 440с.
9. Law of Ukraine on the Protection of Childhood <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
10. Kaluska L. V. (2023). Kompleksna prohrama rozvytku, navchannia ta vykhovannia ditei doshkilnoho viku «Soniashnyk». Comprehensive program for the development, education and upbringing of preschool children «Sunflower». Ternopil: Mandrivets. 210 p.
11. Commentary on the Basic Component of Preschool Education in Ukraine: Scientific and Methodological Manual / Scientific Editor O.L. Kononko. Kyiv: Editorial Journal «Preschool Education», 2003. 243 p.
12. Kononko O. L., Aksyonova O. p. etc. (2019) I am in the World. Child development program from birth to six years. Kyiv: MCFER-Ukraine LLC. 488 p.
13. Constitution of Ukraine <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
14. Concepts of the State Targeted Social Program for the Development of Physical Culture and Sports for the Period Until 2020 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80#n12>
15. The concept of «New Ukrainian School» <http://mon.gov.ua/activity/>
16. Kosenchuk O.G. (2021). Svitovi tendentsii ta napriamy rozvytku doshkilnoi osvity. World trends and directions of development of preschool education. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Issue 31. Pp. 43-56. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2021-31-43-56> education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html
17. Krutsevich T.Yu., Pangelova N.E., Kryvchikova O.D. (2017). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia. Theory and methods of physical education: a textbook for students of higher education institutions in physical education and sports: in 2 volumes [2nd ed. revised and supplemented]. Kyiv: National University of Physical Education and Sports of Ukraine, publishing house «Olympic l-ra»,. Volume 1. General principles of the theory and methods of physical education. 384 p.
18. Krutsevich T., Sainchuk M., Pidleteichuk R. (2018). Prychyny polityky devalvatsii fizychnoi pidhotovky v systemi fizychnoho vykhovannia v zakladyakh osvity Ukrainy. Reasons for the policy of devaluation of physical training in the system of physical education in educational institutions of Ukraine. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. No. 1. P. 169-174.
19. Kulyk N. A. (2021). Korektsiia fizychnoho stanu doshkilnykiv 5–6 rokiv z vykorystanniam elementiv lehkoj atletyky. Correction of the physical condition of preschoolers aged 5–6 years using elements of athletics: monograph. Sumy: FOP Tsoma S.P. 248 p.
20. Matsola K. (2023). Tendentsii rozvytku fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v yevropeiskykh krainakh. Trends in the development of physical education of preschool children in European countries. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*. No. 3. P. 47-52. DOI:10.32540/2071-1476-2023-3-047.

24. Пангелова Н., Круцевич Т., Пангелов Б., Рубан В. Особливості морфофункціонального і психофізичного стану дітей 6-річного віку як складових готовності до шкільного навчання. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*. 2023. № 1. С. 75-82. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.1.75-82>
25. Пангелова Н.Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... доктора наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Київ, 2014. 39с.
26. Пангелова Н.Є., Пивовар А.А. Інтегрований розвиток інтелектуальних і фізичних здібностей дітей дошкільного віку в процесі рухової діяльності: монографія. Переяслав-Хмельницький, 2018. 491 с.
27. Пасічник В.М. Теоретико-методичні основи ігрової діяльності дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: дис... доктора наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Львів, 2023. 466 с.
28. Піроженко Т.О. Базовий компонент дошкільної освіти. Київ, 2021. 37с.
29. Піроженко Т.О., Гавриш Н.В., Панасюк Т.В. Освітня програма «Впевнений старт». Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
30. Сисоева С. О., Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд: Вісник НАПН України, 2020, 2(1). С. 1-10. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-2>
31. Турчик І.Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Європи: монографія. Дрогобич: Швидкодрук, 2017. 138 с.
32. Чаговець А.І. Гармонійне виховання дітей 4-6 років у культурно-освітньому просторі дошкільного навчального закладу [дисертація]. Київ: Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля, 2018. 717с.
33. Panhelova N., Krutsevych T., Panhelova M., Pyvovar A., Ruban V., Trotsenko T., Kravchenko T., Bazylevych N. Complex development of cognitive processes and physical abilities of children of preschool age in the process of motor activity. *International journal of applied exercise physiology*. 2020. № 9(1). p. 73-88. 12.
34. Pasichnyk V., Pityn M., Melnyk V., Karatnyk I., Hakman A., Galan Y. Prerequisites for the physical development of preschool children for the realization of the tasks of physical education. *Physical Activity Review*. 2018. № 6. P. 117-26. DOI: 10.16926/par.2018.06.16.
21. Moskalenko N., Polyakova A., Mykytchuk O. (2019). *Metodychni osnovy orhanizatsii rukhovoi diialnosti ditei molodshoho doshkilnoho viku zalezno vid rivnia fizychnoho stanu*. Methodological foundations of organizing motor activity of children of younger preschool age depending on the level of physical condition: *Fizychnye vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi*. 2(46). P. 2834.
22. Moskalenko N.V., Yakovenko A.V., Sydorchuk T.V. (2020). *Fizychnye vykhovannia shkoliariv u zaru-bizhnykh krainakh (XX st. – pochatok XXI st.)*. Physical education of schoolchildren in foreign countries (XX century – early XXI century): [monograph]. Dnipro. 259 p.
23. Ognev'yuk V.O., Bilenska G.V., Boginich O.L. and others. (2020). Educational program for children from 2 to 7 years old «Dytyna». Kyiv. 440 p.
24. Panhelova N., Krutsevich T., Panhelov B., Ruban V. (2023). *Osoblyvosti morfofunktsionalnoho i psykhofizychnoho stanu ditei 6-richnoho viku yak skladovykh hotovnosti do shkilnoho navchannia*. Peculiarities of the morphofunctional and psychophysical state of 6-year-old children as components of readiness for schooling. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia*. № 1. P. 75-82. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.1.75-82>
25. Panhelova N.Ye. (2014). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia harmoniino rozvynenoї osobystosti dytyny doshkilnoho viku v protsesi fizychnoho vykhovannia*. Theoretical and methodological principles of the formation of a harmoniously developed personality of a preschool child in the process of physical education: author's abstract of the dissertation ... Doctor of Sciences in Physical Education and Sports: 24.00.02. Kyiv,. 39p.
26. Panhelova N.Ye., Pyvovar A.A. (2018). *Intehrovanyi rozvytok intelektualnykh i fizychnykh zdibnostei ditei doshkilnoho viku v protsesi rukhovoi diialnosti*: monohrafiia. Integrated development of intellectual and physical abilities of preschool children in the process of motor activity: monograph. Pereyaslav-Khmelnytskyi. 491 p.
27. Pasichnyk V.M. Theoretical-methodical foundations of play activities of preschool children in the process of physical education: thesis of the Doctor of Sciences in Physical Education and Sports: 24.00.02. Lviv, 2023. 466 p.
28. Pirozhenko T.O. (2021). Basic component of preschool education. Kyiv, 37p.
29. Pirozhenko T.O., Gavrish N.V., Panasyuk T.V. (2017). Educational program «Confident Start». Kyiv: Ukrainian Academy of Childhood. 80 p.
30. Sysoeva S. O. (2020). The concept of education of early and preschool children: a new view: *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 2(1). pp. 1-10. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-2>

31. Turchyk I.Kh. (2017). Fizychnе vykhovannia i sport u shkilnii osviti Yevropy. Physical Education and Sports in School Education in Europe: Monograph. Drohobych: Shvydkodruk. 138 p.
32. Chagovets A.I. (2018). Harmoniine vykhovannia ditei 4-6 rokiv u kulturno-osvitnomu prostori doshkilnoho navchalnoho zakladu. Harmonious upbringing of children 4-6 years old in the cultural and educational space of a preschool educational institution [dissertation]. Kyiv: Volodymyr Dahl Eastern Ukrainian National University. 717 p.
33. Panhelova N., Krutsevych T., Panhelova M., Pyvovarov A., Ruban V., Trotsenko T., Kravchenko T., Bazylevych N. (2020). Complex development of cognitive processes and physical abilities of children of preschool age in the process of motor activity. International journal of applied exercise physiology. № 9(1). p. 73-88. 12.
34. Pasichnyk V., Pityn M., Melnyk V., Karatnyk I., Hakman A., Galan Y. (2018). Prerequisites for the physical development of preschool children for the realization of the tasks of physical education. Physical Activity Review. № 6. P. 117-26. DOI: 10.16926/par.2018.06.16.

Пангелова Наталія

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, вул. Сухомлинського 30, 08400, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-4846-3907>

Бухтєєв Андрій

Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, вул. Сухомлинського 30, 08400, Україна
<https://orcid.org/0009-0009-7065-8696>